

CALENDARUL MUNCILOR GOSPODĂREȘTI LA GRĂNICERII NĂSĂUDENI

IOAN POP

Agricultori, și în același timp soldați, grănicerii își cultivau în gospodării proprii loturile de pământ pe care le aveau în folosință cu condiția prestării serviciului militar. În acest fel, ei nu numai că-și asigurau existența lor și a familiilor, ci își procurau și echipamentul (îmbrăcăminte și încălțăminte), aducând însemnate economii pentru visteria statului. Astfel, prin înființarea regimentelor de graniță, Curtea de la Viena a sporit considerabil forța militară a imperiului, fără ca aceasta să necesite cheltuieli însemnate. Așa după cum se știe, pe lângă apărarea frontierelor și asigurarea ordinii interne, trupele de grăniceri au participat din plin la nenumăratele războaie purtate de Imperiul habsburgic în acea perioadă.

Avînd în vedere considerentele de mai sus, este explicabil interesul pe care autoritățile habsburgice l-au manifestat pentru dezvoltarea economiei pe teritoriul graniței militare, deci și a celei năsăudene, încă de la înființarea ei (1762). Acest fapt era impus și de asigurarea hranei populației relativ numeroase, într-o regiune cu teren în cea mai mare parte muntos, puțin productiv. În optica cercurilor conducătoare de la Viena, populația grănicerească trebuia să constituie un exemplu în privința loialității față de regimul habsburgic. Se știe că în ceea ce privește condiția socială, grănicerii erau considerați oameni liberi, fiind scutiți de unele dări față de stat, situație rivnită de țărani iobagi, apăsați de mulțimea obligațiilor feudale și lipsiți de libertate.

Lucrarea de față, încearcă să prezinte pe baza unor documente inedite, modul în care se desfășura activitatea economică pe teritoriul Regimentului II românesc de graniță în anul 1818, precum și măsurile luate de autoritățile militare pentru promovarea și dezvoltarea economiei și înlăturarea unor neajunsuri care o frînau. Este vorba de măsuri cu caracter organizatoric și instructiv, care au constat mai ales în sta-

bilirea unui calendar privind muncile gospodărești ce se cereau a fi efectuate în fiecare lună, indicându-se condițiile de executare a acestora. Ele au constat de asemenea în popularizarea unor metode mai avansate în cultivarea pământului, creșterea animalelor, grădinărit, pomicultură, apicultură, precum și în diferite indicații și recomandări privind muncile referitoare la gospodăria casnică. În acest scop, măsurile prevăd instruirea populației grănicerești și îndeosebi a tineretului de ambele sexe pentru cunoașterea și aplicarea metodelor avansate în diferitele ramuri ale economiei. Deși măsurile acestea veneau în aparență în sprijinul populației grănicerești, ele vizau, în fond interesele economice, politice și militare ale imperiului habsburgic.

În mod concret, documentele menționate se referă la instrucțiunile lunare trimise de comandantul regimentului din acel timp, colonelul Zatzky, companiei a XII-a cu sediul la Mocod, în care se indică calendarul muncilor gospodărești pe care grănicerii și familiile lor trebuiau să le efectueze în fiecare lună. Desigur, asemenea instrucțiuni au fost trimise și celorlalte 11 companii ale regimentului, inițiativa unor astfel de măsuri aparținând Consiliului de război de la Viena și Comandamentului general din Sibiu. Acest fapt este menționat chiar în documentele respective, care se află la Arhivele Statului Bistrița-Năsăud, fondul Regimentului II românesc de graniță, fiind scrise în limba germană. Prin conținutul și caracterul lor inedit, aceste documente pe care încercăm să le introducem în circuitul științific, prezintă importanță prin faptul că ne ajută să cunoaștem într-o măsură mai mare, situația economică și socială din districtul militar al Năsăudului în această perioadă. Este o perioadă grea, care a urmat după numeroasele și îndelungatele războaie pe care Imperiul habsburgic le-a purtat împotriva Turciei (1788—1791) și Franței (1792—1815), cu urmări grave pentru populația din acest ținut. Așa după cum se știe, grănicerii năsăudeni au dat un greu tribut de sânge în aceste războaie, iar economia a avut mult de suferit din cauza lipsei brațelor de muncă, multe pământuri cultivate până atunci, rămânând în paragină. Recoltele slabe consecutive din anii 1813—1816, au înrăutățit și mai mult situația economică, provocând foametea care a cauzat numeroase victime mai ales în rîndul populației nevoiașе, mulți locuitori fiind nevoiți să emigreze în Moldova. Astfel, într-o circulară din prima jumătate a anului 1817, vicarul Ioan Nemeș din Năsăud cere preoților să-i înainteze situația privind numărul emigranților din fiecare sat și a celor care au murit de foame¹. Ajutoarele în cereale acordate de autoritățile militare au fost cu totul insuficiente, populația fiind nevoită să se nutrească cu pîine din făină de tulei de cucuruz și din coji de copaci, așa după cum rezultă din însemnările grănicerului Vasile Crăciun din Nepos². Prețul porumbului a urcat foarte mult, ajungînd la 15 florini mierța, din care cauză mulți grăniceri au

¹ Ștefan Buzilă, *Documente bisericești*, în „Arhiva someșeană”, 1931, nr. 15, p. 15.

² *Ziarul grănicerului Vasile Crăciun din Nepos*, în „Arhiva someșeană”, 1936, nr. 20, p. 233.

fost nevoiți să-și vîndă chiar și animalele de muncă pentru a-și procura cereale, fapt care a avut urmări negative asupra economiei³.

Pentru remedierea acestei situații, care a provocat mari nemulțumiri în rîndul populației, autoritățile militare vor lua măsurile menționate mai sus cu scopul de a potoli spiritele și a evita unele consecințe mai grave. Tocmai la aceste măsuri se referă documentele amintite, pe care le vom prezenta și analiza în cele ce urmează. Astfel, în introducerea la instrucțiunile privind calendarul muncilor gospodărești pe luna ianuarie 1818 și condițiile de executare a acestora, trimise de comanda regimentului, se arată printre altele faptul că: „Agricultura merge paralel cu cultura unui popor. De aceea, una fără alta nu se poate concepe și nici nu este posibilă...”⁴. În continuare, se menționează faptul că grănicerii din acest district au avut ocazia în timpul numeroaselor războaie la care au participat să învețe din experiența și metodele avansate folosite în agricultura din țările prin care au trecut, îndemnîndu-i să le aplice și în gospodăriile lor pentru a ajunge la o stare mai bună. În acest scop, se recomandă ca ofițerii activi, ca și cei pensionați, preoții și gospodarii cu experiență mai bună, de care regimentul nu duce lipsă să dea exemple în folosirea unor metode raționale pentru cultivarea pămîntului pe loturile lor, fiind apoi urmați și de restul populației. „Așa după cum soarele nu luminează deodată întreg globul pămîntesc, tot astfel nici cunoștințele asupra diferitelor ramuri ale economiei nu se pot răspîndi la toți imediat⁵, se arată în același introducere. Apoi, se subliniază faptul că, în străduința spre progres să nu obosim în ceea ce privește instrucția privind cunoașterea și aplicarea metodelor avansate în economie și în conducerea ei.

Referindu-se la situația economică a populației din acest district, colonelul Zatetzky o apreciază ca fiind grea, considerînd însă că ea s-a datorat exclusiv rutinei, unor obiceiuri vechi, prejudecăți și superstiții, precum și pasivității multor ofițeri care nu manifestau preocupare și interes față de problemele economice ale grănicerilor. Între acestea, menționează metodele învechite folosite în cultivarea pămîntului, ca și în alte ramuri ale economiei, cheltuielile mari pe care grănicerii le făceau cu ocazia nunțurilor și înmormîntărilor, precum și cu alte ocazii, numărul mare de sărbători, luxul ce se manifesta îndeosebi la femei, care în acel timp își cumpărau în cea mai mare parte îmbrăcămintea pe care înainte și-o confecționau prin mijloace proprii și altele⁶. Desigur, toate acestea au avut o influență negativă asupra dezvoltării economiei, dar cauza principală a situației economice grele în care se afla populația în acel timp o constituie războaiele numeroase și îndelungate din perioada anterioară cu urmările lor nefaste, despre care autoritățile militare nu amintesc nici un cuvînt. În calitatea pe care o avea, colonelul Zatetzky reprezenta poziția oficială a regimului habsburgic, care avea tot intere-

³ *Ibidem*, p. 235.

⁴ Arh. St. Bistrița-Năsăud. fond Regimentul II românesc de graniță. pach. I, dos. II, fila 15.

⁵ *Ibidem*, fila 17.

sul de a ascunde sau minimaliza urmările dureroase a acestor războaie asupra grănicerilor, nevoiți a-și vărsa sîngele pe diferite cîmpuri de luptă din Europa pentru interesele habsburgilor. Așa după cum s-a arătat, situația economică a fost agravată și de recoltele slabe din anii 1813—1816.

În scopul prevenirii lipsei de cereale și în general de produse alimentare în viitor, se recomandă asigurarea unor rezerve pentru anii ne-productivi, iar în privința creșterii animalelor se arată necesitatea îmbunătățirii rasei acestora. Grănicerilor li se recomandă să crească mai mulți cai, a căror număr se apreciază a fi neînsemnat în raport cu condițiile favorabile din acest ținut. Această situație se explică și prin abuzurile comise de ofițeri, care foloseau adesea în interese proprii caii grănicerilor, fapt menționat și în aceste documente. Asemenea abuzuri ca și lipsa de preocupare a unor ofițeri pentru problemele economice sînt combătute cu hotărîre. „Datoria ofițerilor de graniță — se arată în acest document — este aceea de a se ocupa de problemele economice în aceeași măsură ca și de cele militare”⁶. Așa după cum se știe însă, în timpul războaielor ofițerii erau schimbați foarte des, neavînd timpul necesar pentru a cunoaște îndeajuns situația din acest ținut și a se iniția în problemele economice și gospodărești. Aceste cazuri reflectă de fapt întregul sistem corupt și abuziv ce caracterizează armata imperiului habsburgic.

Pentru înlăturarea acestor neajunsuri, și ameliorarea situației economice, se recomandă ca populația, îndeosebi tineretul de ambele sexe, să fie instruit în zilele de duminică și sârbători, în spiritul îndeplinirii datoriei, pentru combaterea tuturor superstițiilor și prejudecăților, care nu mai puteau fi tolerate în acel timp „luminat”. De asemenea, se ordonă ofițerilor să se abțină de la orice abuzuri și să se poarte cu atenție față de subordonați. De aici se poate deduce starea de nemulțumire a grănicerilor care provoca îngrijorare în rîndul autorităților militare. În continuare, se recomandă ca aceste instrucțiuni în care sînt indicate muncile gospodărești ce trebuiau efectuate în fiecare lună să fie aduse la cunoștința populației grănicerești, iar ofițerii comandanți de companii și stațiuni să urmărească cu atenție executarea lor⁸.

Astfel, în instrucțiunile pe luna ianuarie, între muncile mai importante se menționează transportul gunoiului pe terenurile care în primăvară urmau a fi însămînțate. Gunoiul se indică a fi depozitat în gropi pentru ca aerul, vîntul și înghețul să nu-i diminueze puterea. În ceea ce privește însămînțările de toamnă, se recomandă ca gospodarii să le revadă și acolo unde este cazul, să facă șanțuri pentru scurgerea apei de pe ele, asemenea măsuri fiind necesare și pe riturile de pe terenurile mai joase. Dacă în terenul însămînțat se observă canale săpate de soareci, se recomandă a se înfige în pămînt bețe îndoite pe care se

⁶ *Ibidem*, fila 18.

⁷ *Ibidem*, filele 19—20.

⁸ *Ibidem*, fila 21.

așează corbii și stâncuțele care pindesc șoarecii și-i mănincă. O altă muncă menționată este aceea a confecționării uneltelor agricole. „Gospodarii iscusiți — se arată în instrucțiuni — știu să-și confecționeze acum ei înșiși uneltele agricole fără cheltuieli de bani și fără pierderea zilelor de muncă prețioase din timpul verii”⁹.

În ceea ce privește îngrijirea animalelor, se recomandă ca grajdurile să fie ferite de frig și aerisite în timpul zilei, iar în orele de amiază, dacă timpul este frumos, vitele să fie scoase în curte. De asemenea, se recomandă ca animalele să fie bine hrănite cu furaje corespunzătoare și curățite în fiecare zi.

Referitor la gospodăria casnică, se arată că în timp ce femeile și fetele se ocupă cu torsul, bărbații să împletească coșuri, să confecționeze mături care sersesc în casă, în sură sau în grajd și care se pot chiar comercializa. „Într-o gospodărie bună, nici un om nu poate fi fără ocupație și chiar și copiii trebuie obișnuiți din fragedă vîrstă cu hărnicia, executînd munci după puterile lor”¹⁰, se menționează în aceste instrucțiuni.

În privința pădurilor, se atrage atenția asupra necesității conservării acestora și pentru generațiile viitoare, supraveghetorii silvici fiind îndemnați și chiar avertizați să-și facă datoria în acest sens. În același timp, li se recomandă să adune semințe de brad și de alți arbori pe care să le depoziteze în locuri cu aer pentru a se usca și a fi păstrate în bune condiții în scopul folosirii lor la însămînțări. În cazul că drumurile sînt bune, grănicerii sînt îndemnați să-și aducă lemnele de foc și de construcții pentru ei și ofițerii lor¹¹.

În grădinile cu pomi, ca și în cele de legume se indică a se duce gunoi putred care să fie depozitat în grămezi. Primăvara cînd se săpa în jurul pomilor, urma să se pună în acele locuri, iar apoi să se acopere cu pămînt. Crengile uscate ale pomilor se recomandă, a fi tăiate, iar locurile rănite unse cu lut. De asemenea, se arată necesitatea curățirii pomilor de cuiburile de viermi¹².

Acesta este, în esență, calendarul muncilor gospodărești pentru luna ianuarie 1818, așa după cum rezultă din instrucțiunile date în acest sens de comanda regimentului, ofițerii și primarii fiind obligați a urmări și controla executarea lor.

În introducerea la instrucțiunile pe luna februarie același an, se arată printre altele că: „Mama noastră, pămîntul, se poartă în mod vitreg față de gospodarii leneși, fiindcă pe ogoarele și pe rîturile lor va produce numai spini și scai, dacă aceștia nu-i vor da mîinile lor muncitoare”¹³. Și în această lună, munca cea mai importantă în agricultură se indică a fi transportul gunoiului pe ogoare, iar pe terenurile însămînțate, curățirea șanțurilor de zăpadă pentru a se permite scurgerea

⁹ *Ibidem*, fila 22.

¹⁰ *Ibidem*, fila 23.

¹¹ *Ibidem*, fila 24.

¹² *Ibidem*, fila 25.

¹³ *Ibidem*, fila 45.

apei. Se recomandă apoi, curățirea rîturilor și pășunilor de tufișuri și confecționarea în continuare a uneltelor agricole. Sînt menționate măsuri pentru asigurarea fiecărei gospodării cu semințele necesare pentru plantele de primăvară ce urmau a fi însămînțate. Între acestea, pe lângă cele ce se cultivă și azi, sînt menționate meiul, alacul și hrișca, a cărei flori constituiau o hrană potrivită pentru albine.

În privința îngrijirii animalelor, indicațiile sînt aceleași ca și în luna precedentă. Hrana cea mai bună pentru vitele de tracțiune se recomandă a fi rezervată mai ales pe timpul muncilor agricole. Este de remarcat faptul că în aceste instrucțiuni se arată necesitatea de a se recupera numărul animalelor de tracțiune care a scăzut în anii neproductivi, adică în timpul foametei menționate mai sus. În ceea ce privește oile, se recomandă a fi nutrite mai bine, fiind acum perioada fătutului, cele cu miei urmînd a fi separate de celelalte¹⁴.

În gospodăria casnică, firele care s-au tors pînă atunci sînt acum țesute — se arată în instrucțiuni — iar gospodinele harnice confecționează mai multe feluri de pînză: mai fină, pentru cămăși, cearșafuri etc. și aspră, pentru saltele și saci de cereale. Între altele, se recomandă ca fiecare gospodină să țese și pînză pentru o pereche de pantaloni necesari bărbaților înrolați, pentru a-și conserva uniforme militare. Din pînză țesută în anul trecut, gospodinele bune confecționează cele necesare, pentru ca după începerea muncilor la cîmp să nu piardă timpul prețios cu astfel de lucruri, se indică în instrucțiuni¹⁵. Tot în această lună se recomandă a se face sau repara gardurile și acoperișurile, confecționarea de obiecte casnice și alte munci necesare prin curte. Se menționează faptul că gardurile făcute în luna februarie sînt mai durabile, indicîndu-se ca parii intrați în pămînt să fie mai întii puțin arși. În ceasurile de seară sau cînd timpul este urît, se recomandă ca cerealele necesare însămînțării să fie curățite de corpurile străine. Din semințele de cîneapă, în, bostani și chiar din ghinda de fag se indică a se face ulei, iar turtele rămase după presare se recomandă a fi păstrate, fiind necesare pentru tratarea unor boli la animale.

Referitor la păduri, se menționează faptul că rămîn în vigoare instrucțiunile din luna trecută, continuîndu-se cu transportul lemnului de foc și de construcții, precum și cu adunarea semințelor de brad și de alți arbori de către supraveghetorii de păduri.

În ceea ce privește grădinele de legume și fructe, se arată că uneori în luna februarie timpul permite a se lucra cu unelte în ele. În acest caz, se recomandă a se săpa straturile și a se însămînța legumele timpurii, punîndu-se gunoiul necesar. În privința pomilor fructiferi, se arată necesitatea de a se continua curățirea lor de cuiburile de viermi și tăierea crengilor uscate, iar în timpul mai moale se indică plantarea acestora. Astfel, se recomandă depistarea în păduri a pomilor sălbatici tineri, scoaterea și plantarea lor în grădini, unde urmau a fi altoiți.

¹⁴ *Ibidem* fila. 46.

¹⁵ *Ibidem*, fila 47.

În instrucțiunile referitoare la muncile care trebuiau efectuate în decursul lunii martie, se arată că unele lucrări care n-au fost terminate în luna trecută se pot recupera acum. În partea a doua a acestei luni, se recomandă însămînțarea plantelor din prima urgență, după ce gunoiul a fost împrăștiat pe terenurile respective. Prima din aceste plante se indică a fi ovăzul, apoi grîul de primăvară, alacul, orzul și mazărea. De asemenea, se recomandă ca peste rîturile și pășunile care necesită îngrășăminte, să se arunce un strat subțire de gunoi.

În ceea ce privește îngrijirea animalelor, se indică ca cele cu lapte, precum și cele de tracțiune să fie nutrite cu furaje mai consistente, dîndu-li-se băuturi cu tărîțe sau făină de orz în care să se pună sare. Pe timp frumos, oile se recomandă a fi mînate la pășune, fiind însă hrănite alît dimineața cît și seara pentru ca nu cumva din cauza foamei să mănînce ierburi stricate. În funcție de situația vremii, pășunatul oilor se recomandă a se face după cum urmează: pe timp umed sînt indicate terenurile deluroase, pe timp friguros și vînt cele cu tufişuri și pădurile, iar pe timp frumos cele de cîmpie.

În privința cailor, care așa cum s-a arătat, în acel timp erau în număr mic pe teritoriul regimentului, se recomandă a fi bine nutriți, iar celor mai slabi a li se da băuturi cu făină de ovăz. De asemenea, se interzice folosirea lor la tracțiune, înainte de împlinirea vîrstei de 4 ani. Tot în aceste instrucțiuni se recomandă ca deîndată ce timpul a devenit frumos, și cîmpurile s-au eliberat de zăpadă, să fie mînați porcii pe ogoarele întelenite. Paza animalelor era încredințată păstorilor, care erau retribuiți în natură și bani, plata făcîndu-se în trei rate: prima la ieșirea în pășune, a doua la sfîrșitul lunii iunie și a treia la 1 octombrie¹⁶.

Referitor la gospodăria casnică, se recomandă săparea grădinilor de legume și însămînțarea lor cu salată, mazăre, morcovi, pătrunjel, arpagic, usturoi, ridichi etc. În grădinile de pomi, sînt indicate aceleași munci ca și în luna trecută. De asemenea, se recomandă ca toate locurile pustii și neproductive să fie plantate cu pomi fructiferi. Pentru a nu se pierde timpul prețios de mai tîrziu, grănicerii sînt îndemnați să-și macine cereale în cantități mai mari spre a se asigura cu făină pe o perioadă mai lungă. Tot în acest timp se recomandă curățirea locuințelor, a curților, precum și măsuri împotriva incendiilor.

În introducerea la instrucțiunile pe luna aprilie, se arată avantajele folosirii asolamentelor în agricultură, combătîndu-se obiceiurile și prejudecățile vechi de a se cultiva într-un teren aceeași plantă mai mulți ani consecutiv. Se recomandă afinarea terenurilor și îngrășarea lor. Astfel, după ce acestea au fost arate și însămînțate, se indică a fi presărate cu un strat subțire de gunoi, arătîndu-se că acest procedeu are ca urmare o vegetație bogată și asigură o producție bună¹⁷. Grîul se recomandă a fi însămînțat la o distanță de 2½—3 țoli (1 țol = 2,5 cm), în

16 *Ibidem*, filele 49—51.

17 *Ibidem*, filele 53—55.

lerenuri în care au fost cultivate plante ce distrug buruienile și afinează terenul ca : mazărea, linteaa, cartofii, precum și lucerna și trifoiul. „Un agricultor silitor poate fi mîndru de ocupația sa și el merită înalta stimă a tuturor celorlalte stări sociale”¹⁸, se arată în acest document.

Între lucrările referitoare la agricultură, se recomandă a se continua cu însămînțarea ovăzului, a grîului de primăvară și a orzului, dacă acestea nu s-au putut executa în luna martie. De asemenea, se indică a se continua cu însămînțarea și plantarea legumelor, îndeosebi a cartofilor. Conform instrucțiunilor, fiecare cap de familie era obligat să însămînțeze cel puțin 1/4 de mierță de cartofi. În a doua parte a acestei luni, se recomandă însămînțarea porumbului, menționîndu-se faptul că această plantă ocupa locul principal pe teritoriul regimentului. De asemenea, se indică necesitatea cultivării acestei plante în terenuri de țelină și cît mai bine îngrășate. În instrucțiuni se dispune ca primarii, împreună cu 2—3 bătrîni ai satului să țină săptămînal consfătuiri, vinearea, pentru a stabili lucrările de cîmp ce urmau a fi efectuate în săptămîna următoare, aducîndu-le la cunoștința comandanților de companii și de stațiuni, care la rîndul lor le comunicau grănicerilor, urmărind executarea lor¹⁹.

În privința creșterii animalelor, se recomandă ca, atît timp cît pășunea este încă săracă, vitele să fie hrănite și acasă, dimineața și seara, dîndu-li-se mai des sare, precum și băuturi cu tărîțe sau făină. Tot în această lună se recomandă ca stupii să fie scoși afară, dacă timpul este corespunzător²⁰.

Pentru conservarea pădurilor, se interzice pătrunderea în acestea cu securi sau cu trăsuri și care, arătîndu-se necesitatea protejării lor de animale și de incendii. Referitor la grădinile de pomi, se recomandă a se continua lucrările prevăzute pentru luna precedentă și la fel în ceea ce privește cele de legume.

Conform unui ordin dat de comanda regimentului la 12 martie 1818, fiecare familie de grăniceri era obligată a-și lucra singură pămîntul, interzicîndu-se arendarea sau darea lui în dijmă²¹. De asemenea, se dispune ca de la începutul însămînțărilor și pînă la terminarea lor, ofițerii să se deplaseze pe cîmp, pentru a supraveghea, a încuraja și unde era cazul a-i ajuta pe grăniceri în efectuarea acestor munci. „Aici este ocazia pentru fiecare ofițer să se evidențieze în problemele economice”²², se menționează în acest document.

În instrucțiunile pe luna mai se arată că în prima parte a acestei luni se mai poate însămînța porumbul. „Nici un fel de plantă nu pretinde o muncă atît de atentă și obositoare ca porumbul, care constituie principala hrană a omului de rînd de aici”²³, se arată în instrucțiuni.

18 *Ibidem*, fila 56.

19 *Ibidem*, fila 57.

20 *Ibidem*, filele 58—59.

21 *Ibidem*, fila 60.

22 *Ibidem*, fila 61.

23 *Ibidem*, filele 62—64.

Totuși, se recomandă grănicerilor să reducă suprafețele cultivate cu această plantă, care în unii ani nu ajunge să se coacă din cauza climei mai reci de aici. Astfel, în instrucțiuni se indică semănarea porumbului moldovenesc cu boabe mici care se coace mai devreme. O altă plantă care se recomandă a fi însămințată este inul, mai productiv decât cînepa, pinza confecționată din el fiind mai rezistentă. Pentru această plantă se indică terenuri destelenite sau în care au fost înainte cartofi ori varză. Spre sfîrșitul acestei luni și chiar la începutul celei viitoare se recomandă a se însămința hrișca, care se întrebuița ca aliment și era destul de răspîndită pe teritoriul regimentului, iar florile ei constituiau o hrană bună pentru albine.

În privința îngrijirii animalelor, începînd cu a doua parte a acestei luni, se recomandă tunderea oilor cînd timpul este frumos. După tundere, se indică spălarea lor cu apă sărată care le vindecă de unele răni, le face pielea mai tare și distruge păduchii de pe ele. De asemenea, se recomandă ca ciobanii să nu dea lapte fierbinte la ciini, care ar putea favoriza turbarea²⁴.

Referitor la gospodăria casnică, se arată că acum este timpul ca pinza care a fost țesută să fie albită, folosindu-se această perioadă cînd razele soarelui cad perpendicular pe pămînt.

În păduri, se recomandă stringerea crengilor uscate din jurul arborilor tineri, care se făcea mai ales de oamenii mai nevoiași. Cei care tăiau lemne din păduri în această perioadă erau pasibili nu numai de amenzi, ci și de pedepse corporale. Întrucît în această perioadă, marea majoritate a populației se afla pe cîmp, la muncile agricole, prin sate se organizau patrule de grăniceri în cadrul serviciului militar pentru a se preveni furturile și incendiile²⁵.

Pentru luna iunie, instrucțiunile prevăd în privința agriculturii, transportul gunoiului pe terenurile ce urmau a fi însămințate în toamnă. Gunoiul se recomandă a fi împrăștiat, iar apoi terenul arat cît mai curînd. În privința îngrijirii animalelor, se prevăd măsuri pentru combaterea bolilor, medicul veterinar al regimentului avînd obligația de a tot sprijini în acest sens. Se recomandă ca în zilele călduroase, animalele să fie adăpate de mai multe ori pentru a se preveni bolile cauzate de sete. Tot în aceste instrucțiuni se dau indicații privind roirea albinelor, apicultura fiind destul de răspîndită în acel timp pe teritoriul regimentului.

În ceea ce privește gospodăria casnică, în această lună se recomandă curățirea șurilor, grajdurilor și podurilor, pentru a fi pregătite pînă la aducerea noii recolte. La fel și curțile, în care se indică a se aduce pietriș.

Întrucît în această lună munca la cîmp este spre sfîrșite, se recomandă repararea șoselelor, a drumurilor de hotar și a podurilor, pen-

²⁴ *Ibidem*, fila 65.

²⁵ *Ibidem*, fila 86.

tru ca aceste lucrări să nu rămână pe toamnă, când grănicerii sînt ocupați cu strînsul și transportul recoltei și a finului.

În instrucțiunile pentru luna iulie, seceratul ocupă un loc de seamă între muncile care se referă la economia cîmpului. Astfel, se dau indicații referitoare la timpul potrivit pentru executarea acestei munci. „Nici o cereală nu-i permis să fie prea coaptă pe tulpină, căci altfel se indoaie spicul și atît la secerat, cît și la transportat se vor pierde multe boabe”²⁶, se arată în instrucțiuni. Dar cea mai urgentă muncă se indică a fi în această lună cositul și făcutul finului. Se menționează faptul că întîrzierea acestei munci nu numai că dăunează calității finului, dar nu mai rămîne timp pentru a crește otava. „Cel mai bun timp pentru cosit este cînd iarba se află în plină înflorire și cînd atît tulpinele, cît și frunzele sînt pline pe canale de sevă”²⁷, se arată în aceste instrucțiuni. Mai întîi se recomandă a se cosi riturile mai de jos și umede, înainte ca iarba să fie prea tare. De asemenea, se indică ca peste finul depozitat în finar să se pună cîte un strat subțire de sare pentru a-l face mai gustos.

În privința îngrijirii animalelor, se dau aceleași indicații ca și în lunile mai și iunie, recomandîndu-se ca viteii să fie ținuți și hrăniți acasă cu iarbă de calitate bună pentru a nu suferi de căldură și insecte. Pentru a-i feri de acestea, se recomandă a fi spălați cu apă în care s-a fiert pelin.

Referitor la păduri, se menționează faptul că rămîn în vigoare dispozițiile anterioare, fiind interzisă tăierea lemnului în această perioadă. În ceea ce privește grădinile de pomi, se interzice consumul fructelor necoapte care pot provoca unele boli, iar tinerii care le distrugau erau obligați să planteze ei înșiși pomi în grădinile lor²⁸.

În instrucțiunile pe luna august, principala lucrare în economia cîmpului se indică a fi seceratul, care desigur, nu se termina în iulie. O altă muncă se menționează a fi însămînțatul plantelor de toamnă, îndeosebi secara, excepție făcînd satele mai apropiate de munte. Li se recomandă grănicerilor să însămînțeze suprafețe mai mari cu plante de toamnă, mai ales grîu și secară, ofițerii fiind îndemnați să dea ei înșiși exemplu în acest sens pe care l-ar urma apoi și oamenii de rînd. De asemenea, se indică a se continua cu cositul și făcutul finului dacă timpul n-a permis în luna trecută. Fînul bogat în frunze este indicat pentru animalele de tracțiune, iar otava pentru vitele cu lapte și pentru vitei. Tot în această lună se menționează culegerea și topirea cînepii și inului, precum și începutul prelucrării lor.

În privința îngrijirii animalelor, sînt prevăzute măsuri împotriva insectelor, mai numeroase acum din cauza căldurii. Astfel, se indică ca animalele să fie păscute în terenuri umbroase și cu apă bună²⁹.

26 *Ibidem*, fila 72.

27 *Ibidem*, fila 73.

28 *Ibidem*, fila 74.

29 *Ibidem*, fila 77.

Referitor la gospodăria casei, în această lună se recomandă curățirea fîntinilor de apa care s-a scurs în ele, iar apoi se indică a fi prevăzute cu sarea necesară pentru a curăți apa, a înlătura mirosul de mîcirlă și a o face potabilă. De asemenea, se recomandă grănicerilor să-și repare carele și trăsurile pentru a nu fi nevoiți să facă aceste lucrări în timpul cînd începe transportul cerealelor de pe cîmp³⁰.

În instrucțiunile pe luna septembrie, se menționează aglomerarea muncilor la cîmp din cauza timpului nefavorabil din luna trecută. „Pentru ca recolta din acest an să poată fi asigurată, iar forurilor superioare să le putem trimite un raport mulțumitor — se arată în instrucțiuni — este necesar să depunem o activitate susținută în diversele munci care au rămas în urmă, adică o activitate colectivă a întregului district de graniță”³¹. Astfel, se recomandă cositul, uscatul și transportul otăvii, continuarea însămînțărilor de toamnă, indicîndu-se ca grîul să fie semănat în terenuri rămase în pîrloagă și bine îngrășate. Alte munci se indică a fi seceratul meiului și baterea cînepii pentru a se aduna sămînța.

În privința creșterii animalelor, ocupație de bază în acest ținut, se recomandă ca acei berbeci și țapi care nu au vene roșii în ochi să nu fie ținuți pentru iarnă deoarece nu sînt rentabili și la fel nici oile căroră le cade lîna. Pentru iarnat se indică numai animalele sănătoase, care întreținute în condiții bune, dau o producție sporită de lapte și carne.

Referitor la gospodăria casnică, se arată că intrucit aici, în afară de prelucrarea cînepii, nu sînt munci prea urgente, femeile să ajute pe bărbați la muncile de pe cîmp. De asemenea, se indică culegerea tuturor fructelor, precum și scoaterea unor legume și depozitarea lor pentru iarnă.

În instrucțiunile pe luna octombrie, între alte munci, transportul cerealelor de pe cîmp se situează pe primul loc. De asemenea, se recomandă continuarea însămînțărilor, recoltarea cartofilor, a verzei și săparea grădinilor de legume dacă timpul permite. În continuare, se dau indicații referitoare la îngrășarea porcilor și la creșterea albinelor din mierea căroră se făcea un fel de băutură numită mied³².

Referitor la păduri, se recomandă ca în această lună să fie mînați porcii la ghindă. Se interzice însă aceasta în pădurile cu arbori tineri.

În privința sarcinilor obștești, se recomandă ca după terminarea transportului cerealelor de pe cîmp și înainte de începerea ploilor de toamnă, să se repare drumurile și podurile pentru ca grănicerii să nu fie nevoiți a face aceste lucrări primăvara, în timpul muncilor la cîmp.

În instrucțiunile privind calendarul muncilor pe luna noiembrie, se recomandă continuarea însămînțărilor dacă timpul permite și ele n-au fost terminate în perioada anterioară. Înainte de venirea înghețului, se indică curățirea șanțurilor pe rîturile apoase, iar unde e necesar

³⁰ *Ibidem*, fila 78.

³¹ *Ibidem*, filele 79—81.

³² *Ibidem*, filele 83—85.

să fie făcute din nou. În ceea ce privește creșterea animalelor, se recomandă ca acestea să fie hrănite în grajd și numai când timpul este frumos să fie minate pe rîturi sau în grădini unde au fost zarzavaturi. Tot în această lună se indică adăpostitul albinelor în stupine. În privința gospodăriei casnice, se arată faptul că gospodinele încep acum torsul cînepii și a inului, iar bărbații aduc lemne pentru foc și construcții. „Acolo unde într-o gospodărie este ordine, nici un membru al familiei nu poate rămîne fără ocupație”³³, se arată în instrucțiuni. De asemenea, se recomandă ca grănicerii să macine cereale în cantități mai mari, înainte de a îngheța apa, când morile funcționează mai greu. Tot acum, se indică scoaterea legumelor din grădini și depozitarea lor pentru iarnă, dacă această muncă nu s-a efectuat în luna octombrie. De asemenea, se recomandă gospodinelor să semene în teren potrivit morcovi, pătrunjeli și spanac pentru ca primăvara să aibă de timpuriu aceste legume. În grădinile de pomi, se indică aceleași munci ca și în luna februarie. Pentru personalul de supraveghere a pădurilor se trasează sarcina de a planta arbori pe lîngă rîuri, fiind sprijiniți în această acțiune de grăniceri în cadrul muncilor obștești.

În sfîrșit, în instrucțiunile pentru luna decembrie, muncile referitoare la agricultură, îngrijirea animalelor și păduri, se indică a fi aceleași ca și în luna ianuarie. În privința gospodăriei casnice, se recomandă atît pentru capul familiei, cît și pentru ceilalți membrii să-și găsească ocupație în fiecare zi. „Curtea unui țaran se poate vedea de afară, dacă acolo locuiește un gospodar bun sau unul leneș”³⁴, se arată în acest document. Între alte munci, în această lună se indică a se continua cu treieratul unor cereale dacă timpul este potrivit. În timp ce mama și fetele se ocupă cu torsul, copiilor se recomandă a li se da munci potrivite vîrstei lor pentru a fi crescuți în spiritul dragostei față de muncă.

Printre activitățile grănicerilor cu caracter obștesc, se menționează îndatorirea acestora de a stîrpi cît mai multe păsări stricătoare ca: ciori, corbi, stîncuțe și coțofane, a căror hrană constă din boabe de cereale și care în timpul verii produc multe pagube. Astfel, conform unui ordin al comandai regimentului, fiecare gospodar trebuia să aducă în timpul iernii un anumit număr de capete din aceste păsări, în funcție de suprafața terenului agricol pe care îl poseda. Așa de pildă, un gospodar care avea patru iugăre de pămînt, trebuia să predea 20 de capete, cel cu opt iugăre, 30 de capete, iar cel cu peste 8 iugăre, 50 de capete. Predarea acestora se făcea în fiecare an pînă la sfîrșitul lunii februarie, așa după cum se arată în aceste instrucțiuni³⁵.

În acest fel se desfășura activitatea economică pe teritoriul Regimentului II românesc de graniță în anul 1818, ca și în perioada care a urmat, așa după cum rezultă din instrucțiunile menționate mai sus. Acestea, cuprind un ansamblu de măsuri cu caracter organizatoric, in-

³³ *Ibidem*, filele 88–89.

³⁴ *Ibidem*, fila 91.

³⁵ *Ibidem*, fila 92.

structiv și educativ, menite a stimula și promova dezvoltarea economiei. Ele au fost impuse de situația economică grea în care se afla populația din acest district în perioada respectivă, ca urmare a războaielor numeroase și îndelungate, precum și a recoltelor slabe din anii 1813–1816. Așa după cum rezultă din cele relatate mai sus, aceste instrucțiuni se referă la toate ramurile economice existente în acel timp pe teritoriul regimentului, mergând până la indicații amănunțite privind muncile gospodărești, modul și condițiile de executare a acestora.

Privite în contextul general al epocii, asemenea măsuri și preocupări pentru dezvoltarea economiei agrare, se situează pe linia concepțiilor fiziocratice, promovate pe plan economic de reprezentanții burgheziei în dezvoltare. Tendințele cu caracter raționalist, novator, sînt specifice luminismului. Ele străbat ca un fir roșu această perioadă, manifestîndu-se într-un fel sau altul, într-o măsură mai mare sau mai mică, în toate sferele vieții economice, social-politice și culturale. Este evident că aceste instrucțiuni, aveau un caracter mai mult teoretic, deoarece aplicarea lor în practică era condiționată și de fapt împiedicată de lipsa de pămînt și a atelajelor agricole, de grelele obligații militare și fiscale etc., probleme pe care imperiul habsburgic, n-a dorit niciodată în mod real să le rezolve.

Prin proporțiile ei limitate, lucrarea de față nu are pretenția de a fi epuizat această temă, ci de a lărgi și adînci cunoștințele care se referă la ea, pe baza unor date noi ce rezultă din documentele menționate mai sus. Ele ne dezvăluie în același timp, unele stări de fapt pe plan social-politic și militar-administrativ, oferind astfel o imagine de ansamblu mai clară asupra vieții și activității grănicerilor născuți într-o perioadă atît de frămîntată. Sub acest aspect, lucrarea poate aduce o contribuție modestă la cunoașterea trecutului acestui ținut, atît de bogat în tradiții istorice.

DER WIRTSCHAFTSKALENDER DER NASSODER GRENZER ZUSAMMENFASSUNG

Aufgrund einiger noch unveröffentlichter Urkunden beschreibt der Verfasser in vorstehender Studie die verschiedenartigen Wirtschaftszweige der Grenzer des Nassoder Militärdistrikts, sowie ihre Familienangehörigen im Jahre 1818. Zugleich wird auch die schwere wirtschaftliche Lage der Bevölkerung aus diesem Distrikt beschrieben, die sich aus den zahlreichen Kriegen, die zwischen den Jahren 1788—1815 stattgefunden und an denen die Grenzer teilgenommen, sowie aus den Wiederholten schwachen Ernten der Jahre 1813—1816 ergab.

Die Studie macht auf die Maßnahmen aufmerksam, die von den damaligen Behörden getroffen wurden, um diese Lage, die unter den Grenzern eine allgemeine Unzufriedenheit hervorrief und somit einen negativen Einfluß auf ihren militärischen Dienst ausübte, zu verbessern.

Durch die neuen Daten bringt diese Studie einen Beitrag zum besseren Verständnis und zur Vertiefung der Kenntnisse über diesen Landesteil.